

FIRIBGARLIK JINOYATLARINI BAXOLASHDA E'TIBOR KARATILISHI LOZIM BO'LGAN JIHATLAR

Fozilxo 'jayeva Mushtariybonu Muxammadxon qizi¹

Annotatsiya: *Firibgarlar tergov qilinganda juda kamdan-kam holatda firibgarlik qilish niyati bo'lganini tan oladi. Jinoyat ishi qo'zg'atilgandan keyin so'roq jarayonida hujjatlar taqdim qilinadi, hujjatlarning qayerida kamchiligi borligi tekshiriladi. Gumonlanuvchi shaxs jabrlanganlar bilan yuzlashtirilganda «Pul ehromlari» kabi reja asosida ishlashayotgan bo'lib chiqishadi.*

Kalit so'zlar: *firibgarlik, yuridik fakt, garov, notarial tasdiqlangan shakl, qonun talablari*

Firibgarlikda yolg'on ma'lumotlarga jabrlanuvchini yanglishtirishga olib kelishi mumkin bo'lgan har qanday holatlar bo'yicha ma'lumotlar, jumladan, yuridik fakt va voqealar, mulkning sifati, narxi, aybdorning shaxsi, uning niyati, vakolati (masalan, aybdor shaxs o'zini mansabdor shaxs yoki huquqni muhofaza qiluvchi organ xodimi yoxud qonuniy asoslarda faoliyat yurituvchi tadbirkor sifatida ko'rsatishi va h.k.) taalluqli bo'lishi mumkin.

O'zbekiston Jinoyat kodeksining 168-moddasiga ko'ra, o'zgani aldash yoki uning ishonchini suiiste'mol qilgan holda uning mulkini yoki mulkiga bo'lgan huquqini qo'lga kiritish firibgarlik hisoblanadi. Firibgarlik boshqa mulkiy jinoyatlardan farqi – firibgarlikda jabrlanganlar firibgarga mol-mulkini, mol-mulkka bo'lgan huquqini o'z xohishi bilan topshiradi.

Fuqarolar mablag'larini o'zlari olib kelib bergan bo'lsa-da, firibgarga jazo tayinlanadi. Fuqarolar pullarini o'z qo'llari bilan olib kelib beradi. Ular yengil boyib ketish, mulkka egalik qilish maqsadida shunday harakatlarni sodir etishadi. Firibgarlar ma'lum bir sohani egallab, bilimga ega bo'lishadi. Shuningdek, ularda aktyorlik qobiliyati ham bo'ladi. Shu sababli firibgarlik aqlli jinoyatlar turiga kirib, uni aql-zakovatli insonlar sodir etadi.

Firibgarlik jinoyati tarkibini oladigan bo'lsak, obektiv va sub'yektiv tomoni bo'ladi. U boshqa fuqarolik munosabatlaridan farqli o'laroq, fuqaro jabrlanuvchining mulkiga egalik qilishni oldindan qasd qilishi kerak. Firibgarlar tergov qilinganda juda kamdan-kam holatda firibgarlik qilish niyati bo'lganini tan oladi. Jinoyat ishi qo'zg'atilgandan keyin so'roq jarayonida hujjatlar taqdim qilinadi, hujjatlarning qayerida kamchiligi borligi tekshiriladi. Gumonlanuvchi shaxs jabrlanganlar bilan yuzlashtirilganda «Pul ehromlari» kabi reja asosida ishlashayotgan bo'lib chiqishadi.

Firibgarlik turlari:

- Hozirda ko'p uchraydigan firibgarlik turlaridan biri - chet elga ishga jo'natish, chet eldagi 3-shaxslardan sizning ma'lum miqdordagi pul mukofotini yutib olganingiz haqidagi keladigan xatlar hisoblanadi. Shuningdek, xayriya mablag'lari uchun tashkil qilingan plastik kartalardan pul yechib olish holatlari ham bo'lyapti.

Yer, uy oldi-sotdisi bo'yicha firibgarliklar ham ko'p uchrab turadi. Firibgarlar hokimiyatda tanishi borligini aytib, uy olib berishga ishontirib, odamlarning pullarini olib qo'yish holatlari kuzatilmoqda.

¹Farg'ona shahar Ichki ishlar organlari faoliyatini muvofiqlashtirish boshqarmasi xuzuridagi tergov bo'limi surishtiruvchisi katta leytenant

Shuningdek, o'qishga yoki ishga kiritish maqsadida ota-onalarni ishontirib, pul olish holatlari ham oxirgi vaqtda ko'p uchrab turibdi.

Firibgarlik birinchi navbatda o'g'irlikdir.

Firibgarlik, birinchi navbatda, o'g'irlikning bir turi. Firibgarlik har doim ikki shakldan birida sodir bo'ladi: o'g'irlik shaklida yoki birovning mulkiga bo'lgan huquqlarni qo'lga kiritish shaklida. Masalan, birovning mol-mulkini o'g'irlash tarzidagi firibgarlik jabrlanuvchiga tegishli bo'lgan uyali telefon yoki boshqa ashyoni tekin olib qo'yish va o'zlashtirib olish yo'li bilan sodir etiladi. Agar firibgarlik harakatlari natijasida kvartira yoki boshqa binolarga egalik huquqi jabrlanuvchidan boshqa shaxsga o'tgan bo'lsa, u holda biz huquqlarni qo'lga kiritish shaklida firibgarlik haqida gapirishimiz mumkin

Shu munosabat bilan, qonun talablariga muvofiq tuzilgan fuqarolik-huquqiy bitim, shartnoma bo'yicha jinoyat belgilari mavjud bo'lmagan barcha hollarda, nizo fuqarolik, iqtisodiy ishlar bo'yicha sud tomonidan ko'rib chiqilishi lozim.

Tushuntirilsinki, agar bitim, shartnoma tuzilishi paytida taraflar xohish-irodasi erkin ifoda etilgan bo'lib, uning shakliga nisbatan Fuqarolik kodeksida (<https://lex.uz/docs/-111189>) belgilangan quyidagi talablar bajarilgan bo'lsa, u qonun talablariga muvofiq tuzilgan hisoblanadi, ya'ni:

Og'zaki shakl - tuzilayotgan vaqtning o'zidayoq bajariladigan (jeton, patta, kvitansiya va h.k. olish paytida) bitim, hadya shartnomasi yoki fuqarolar o'rtasida tuziladigan qarz shartnomasi (agar shartnoma summasi bazaviy hisoblash miqdorining o'n baravaridan ortiq bo'lmasa) tuzilayotganda;

Oddiy yozma shakl (tilxat, xat, hujjatlar va h.k.) - quyidagi shartnomalar: garov, kafillik, zakalat, mahsulot yetkazib berish, energiya ta'minoti, ko'chmas mulkni sotish, hadya (agar hadya beruvchi yuridik shaxs bo'lsa yoki shartnoma summasi bazaviy hisoblash miqdorining o'n baravaridan ortiq bo'lsa), mulk ijarasi (agar taraflardan biri yuridik shaxs bo'lsa), prokat, yuridik shaxslar o'rtasidagi bino ijarasi, lizing, yuridik shaxslar o'rtasidagi uy-joy ijarasi, pudrat, haq evaziga xizmat ko'rsatish, yo'lovchi tashish, fuqarolar o'rtasidagi qarz shartnomasi (agar shartnoma summasi bazaviy hisoblash miqdorining o'n baravaridan ortiq yoki taraflardan biri yuridik shaxs bo'lsa), kredit, bank omonati, topshiriq, vositachilik, mol-mulkni ishonchli boshqarish, omonat saqlash, sug'urta tuzilayotganda;

Notarial tasdiqlangan shakl - quyidagi shartnomalar: davlat ro'yxatidan o'tkazilishi talab etiladigan avtomototransport, yer uchastkasi, boshqa ko'chmas mulk oldi-sotdisi, ayirboshlash, ko'chmas mulk va avtomototransport hadyasi, renta, uy-joy (kvartirani) boshqa shaxsga berish, ko'chmas mulk ijarasi, korxonalar, avtomototransport vositalari bino (fuqarolar o'rtasida) ijarasi, fuqarolar o'rtasidagi uy-joy ijarasi tuzilayotganda

Agar qonun talablariga muvofiq tuzilgan bitimlar, shartnomalar yuzasidan nizoni sudda ko'rish natijalari bo'yicha javobgarda o'zganing mulkini yoki o'zganing mulkiga bo'lgan huquqni qo'lga kiritishga nisbatan qasd mulkni yoki unga bo'lgan huquqni egallashdan oldinroq paydo bo'lganligi aniqlansa, sud manfaatdor taraflarga huquqni muhofaza qiluvchi organlarga jinoyat to'g'risida ariza bilan murojaat qilishi mumkinligini tushuntiradi.

Qonun talablariga muvofiq tuzilgan bitimlar, shartnomalardan kelib chiqadigan arizalar sudni chetlab surishtiruv, dastlabki tergov organlariga tushganda, ular JPK 329-330-moddalarida <https://lex.uz/docs/-111460?ONDATE=01.04.1995%2000#-1562985> nazarda tutilgan tartibda ko'rib chiqilishi va jinoyat belgilari mavjud bo'lmagan taqdirda, manfaatdor shaxslarga nizo fuqarolik sud ishi yurituv tartibida hal etilishi zarurligi tushuntirilishi lozim.

Jinoyat sodir etish usuli tashqi hisoblanadi huquqbuzarlik shakli, jinoyatchi tomonidan jinoiy tajovuzni amalga oshirish jarayonida qo'llaniladigan usul va usullar. Bilan har yili firibgarlikni amalga oshirish usullari soni ortib bormoqda. Bugungi kunda bank kartalaridan pul mablag'larini o'g'irlash kabi firibgarlikni amalga oshirishning bunday usuli keng tarqalgan. Ushbu turdagi firibgarlikni amalga oshirishda jinoyatchilar quyidagilarga intilishadi jabrlanuvchidan bank shaxsiy identifikatsiya raqamini bilib oling kredit karta. Firibgarlar jabrlanuvchiga matnli xabar yuborishadi, egasi kartasi qulflanganligi va uni qulfdan chiqarish uchun siz ko'rsatilgan telefon raqamiga qo'ng'iroq qilishingiz kerakligi haqida xabar berish ushbu xabar.

Firibgarlikning keyingi tarkibiy elementi jinoyatchining shaxsi. Qoida tariqasida, firibgarlik bilan shug'ullanadigan shaxslar muvozanatli temperamentga ega. Bularning barchasi bu ularning jinoiy faoliyatida aks etadi: firibgarning har bir harakati puxta o'ylangan, u o'zining noqonuniy xatti-harakatlari uchun jinoiy javobgarlikdan qochishga imkon beradigan huquqiy tartibga solishdagi kamchiliklarni aniqlash niyatida qonunchilikni batafsil o'rganadi. Tomonidan ijtimoiy mavqeiga ko'ra, firibgarlar yuqori yoki o'rta darajadagi mutaxassislar bo'lib, aksariyat hollarda qonunchilikni yaxshi bilishadi-soliq, bank, bilimga ega buxgalteriya sohasida.

Shu bilan birga, ba'zi odamlar moyil soxta harakatlarni amalga oshirish, badiiy mahoratga, topqirlikka ega, ular qutidan tashqarida o'ylashadi va qoida tariqasida quyidagilarga ega oliy yoki to'liq bo'lmagan oliy ma'lumot. Sodir etilayotgan jinoyatlar statistikasini tahlil qilib, biz ko'pincha shunday xulosaga kelishimiz mumkin firibgarlik 25 yoshdan 30 yoshgacha bo'lgan erkaklar tomonidan sodir etiladi. Shuni ta'kidlash kerakki, ayollarning jinoiy xatti-harakatlari erkaklarning jinoiy xatti-harakatlaridan farq qiladi. Ayollar ko'pincha keksalarga nisbatan uyushgan guruh tarkibidagi jinoyatlar odamlar, shuningdek fuqarolarni ijtimoiy himoya qilish yoki savdo sohasida.

Sud ekspertizasida jinoiy harakatning izlari odatda quyidagilarga bo'linadi moddiy va ideal. Firibgarlikni tergov qilish jinoyatchining tashqi qiyofasi, jinoyat sodir etilgan joy va vaqt, uni sodir etish usuli va jabrlanuvchilar va guvohlar xotirasida saqlanadigan boshqa holatlarni aks ettiruvchi ideal izlarni aniqlashga asoslangan. Moddiy izlarga hujjatlar, hujjatlar nusxalari kiradi, qo'lda yozilgan hujjatlar, muhrlar va shtamplar. Yuridik adabiyotlarda virtual izlar izlarning uchinchi turi sifatida ajratiladi jinoyatlar.

Shu munosabat bilan firibgarlikni tekshirishda quyidagilar o'rganiladi kompyuter vositalaridan foydalanganda firibgar tomonidan qoldirilgan elektron izlar. Izni shakllantirish mexanizmi butunlay jinoyat sodir etish usuliga bog'liq. Shunday qilib, olib borilgan tadqiqotlar firibgarlikning sud-tibbiy xususiyatlarining asosiy tarkibiy elementlarini tavsiflashga imkon berdi. Biz uning eng muhim elementlari jinoyatchining shaxsiyati ekanligini aniqladik, uning xususiyatlari quyidagilarga bog'liq jinoiy tajovuz predmetidan, sodir etilgan harakat usuli, firibgarlik sohasida ularning soni ko'p va quyidagilarga bog'liq firibgarlikni amalga oshirish usuli-bu izlarni shakllantirish mexanizmi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. S.K.Ganiev, A.A.Ganiev, Z.T.Xudoyqulov. Kiberxavfsizlik asoslari: O'quv qo'llanma. – T.: «Aloqachi», 2020
2. Cyber Security Policy Guidebook
3. Jennifer L. Bayuk Independent Cyber Security Governance Consultant Industry Professor at Stevens Institute of Technology, Hoboken
4. NJ Jason Healey Director of the Cyber Statecraft Initiative Atlantic Council of the United States, Washington •D.C. Paul Rohmeyer Information Systems Program Director Howe School of Technology Management Stevens Institute of Technology, Hoboken

5. NJ Marcus H. Sachs Vice President for National Security Policy Verizon Communications, Washington
6. D.C. Jeffrey Schmidt Chief Executive Officer JAS Communications LLC, Chicago, IL Joseph Weiss Professional Engineer Applied Control Solutions, LLC, Cupertino, CA

